

IN MEMORIAM

VIZI BALÁZS

REMÉNYEK A VILÁGBAN

BÍRÓ GÁSPÁR HALÁLÁRA

Valaki halála igazán azoknak veszteség, akik itt maradtunk, akiknek életében jelen volt. Bíró Gáspár a világban volt jelen – és nem a pozíciói miatt, hanem emberi lépték szerinti nagyságával. Az ENSZ különleges szudáni jelentéstevőjeként, számtalan diákja számára az ELTE-n vagy épp a szkopjei amerikai egyetemen, szakértőként nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentumok előkészítésében, az ENSZ vagy az Európa Tanács szakértői bizottságaiban. Nemcsak ritka szakértelmével, naprakész tájékozottságával, elképesztő olvasottságával, hanem emberi szemmel, személyes jelenléttel. Emberi mivoltunk melletti kiállásával.

Mint oly sokan, én is egy egyetemi szemináriumán találkoztam vele először, és abban a szemeszterben, akárcsak később, már egyetemen kívüli, egyre inkább baráti találkozásainkon, sokszor felmerült bennem néhány kérdés: hogy lehet úgy tanítani, hogy akkor is a politikaelmélet legizgalmasabb kérdései merüljenek fel, amikor látszólag csak elmesél egy-egy anekdotát? Mi ad erőt a nemzetközi szervezetek elismert szakértőjeként, hogy mindig képes legyen a hatalmi játszmák, a kimért hangú dokumentumok, genfi vagy strasbourggi puha falú termekben zajló kényelmes tanácskozások, nemzetközi jogi csűrés-csavarások mögött rejlő emberi sorsokra, tragédiákra figyelni? Milyen ember az, aki elsöre talán cinikusnak hangzó, de túpontoságú képet tud adni egy-egy áttekinthetetlennek látszó nemzetközi konfliktusról?

Patetikusan hangzik? Biztosan annak tartaná, ha ezt olvasná, és cifra szavakkal tenne helyre. Fájdalom, nem úszhatom meg, sajnos itt a pillanat, amikor ezt le kell írni: Gáspár halálával a világ lett szegényebb.

Szívesen mondanám, hogy a mesterem volt, de talán a legtávolabb az állt tőle, hogy *mestere* legyen bárkinek is: készségesen segített, tanáccsal, beszélgetéssel, a kapcsolatrendszerével, de ebben semmilyen elvárás, semmilyen *iskolateremtő* becsvágy, semmilyen atyai felkarolás nem volt, egyszerűen csak mindig lehetett számítani rá – és tudom, ezzel sokan voltunk így. Vannak emberek, akikre iránytűként lehet tekinteni, és Bíró Gáspár ilyen volt.

Többször felmerült, hogy egy hosszabb interjút csináljunk a *Pro Minoritáté*ban, amiben a Limes-körtől az ET Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának elnökhelyettességéig sok mindenről szó lett volna. Mindig elhárította azzal, hogy amiről beszélni lehet, arról nem érde-

mes, amiről meg érdemes lenne, arról meg nem lehet igazán beszélni. Közel húszéves ismeretségünk alatt csak egy-két alkalommal fordult elő, hogy hoszszúra nyúlt beszélgetéseinkben felemlítette azokat a borzalmakat, amelyeknek tanúja volt: Ceaușescu Romániájában egy diktatúra hétköznapi gátlástalanságát, magyarországi áttelepülésének nehézségeit, vagy épp Szudánban a felperzselt települések szagát, a szeme láttára elhurcolt emberek tekintetét, a hatalomban lévők gáztetteit vagy a tehetetlenséget, amelyet nemzetközi mandátuma jelentett... A kimeríthetetlen emberi gyalázat poklait. Tudta, hogy kiélezett helyzetben, egy háborúban az áldozatoknak és a gonosztevőknek is ritkán osztanak igazságot. Évekkel ezelőtt Lőrincz Csabát búcsúztatva írta: „Afrika meg más ügyek a földhöz vágtak, ráragasztottak a cinikus realizmusra, ami mint soha nem elérhető, kívánatos gyümölcsöt üldözte a teálatlad vallott idealizmust”. Talán egyetértene velem, hogy a lelke legmélyén ő is idealista volt. Illúziói nem voltak, nagyon reális szemmel tekintett a világban zajló eseményekre, hiába fogadta el látszólag a dolgok reménytelenségét, minden pesszimizmusa alján, kitörölhetetlenül és tapinthatóan ott voltak azok az *idealista* értékek, amelyeket a legkilátástalanabb helyzetben is fel kell mutatni. S ő ezt mindig meg is tette.

Lakásán, egyszerű üveg alatt volt egy *Economist*-cikk a konyhafalon, amelyben hírt adnak arról, hogy kitiltották Szudánból és halálos fenyegetéseket kapott. Mikor megnéztem, csak elmosolyodott: „eltettem, ritkán írnak ilyet az emberről”. Pedig amikor ez megtörtént, lehetett sejteni, hogy Bashir elnök bármire képes, hogy a tényfeltáró munkáját megakadályozza. Nem kért és nem kapott semmilyen védelmet, élte budapesti hétköznapijait, megtartotta óráit, és változatlanul legendás és kíméletlen alapossgal állította össze jelentéseit a szudáni helyzetről. Látszólag az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága fiókjainak, de ezek a jelentések sokaknak adtak reményt, és ő ezt tudta, csak ez volt munkájának mércéje.

Cudarul barátságtalan tud lenni a világ, az egyetemesnek hirdetett emberi jogok tisztelete sok helyen az elnyomottak, kiszolgáltatottak számára csak távoli eszmény lesz, de nekik is és nekünk is örökre reményt adhat, hogy Gáspár köztünk élt.

Küszködött az egészségével, amikor tavaly igazán súlyos műtéten esett át, büszke volt arra, hogy túlélte, és valahányszor beszéltünk, éreztem, mennyire élni akar. Nyárra kéziratot, öszre közös konferenciapanelt terveztünk, és halála előtti héten úgy kért meg, hogy helyettesítem egy óráján, hogy mindketten reméltük, a következő alkalommal ő fog bemenni. De ezek a hallgatók ebben a kiváltságban már sosem részesülhetnek. Őt elhívták az angyalok. S mi árván itt maradtunk. Isten veled, Gazsi!